

MAGYAR FIGYELŐ

SZÁZNEGYVENÉVES VERS ERDÉLY ÁLLAPOTÁRÓL

Iklandi *György László* a Doboka megyei Árokalján, gróf Bethlen János uradalmában volt a jószágok »praefectusa«. 1801-től kezdve tíz éven keresztül készítgette unalmas téli estéken a birtok verses leírását¹ György László, noha sűrűn társalgott a klasszikus mitológia alakjaival, csak nagyon középszerű latin műveltségű uradalmi intéző volt. *Árokalji énekét* azonban érdemes fellapozni ma is, mert a maga egyszerűségében az egykorú közvéleményt tükrözi Erdély népeiről, tanulságos adatokat rejt magában a közel másfél századdal előttünk élő erdélyi magyarság tisztánlátásáról, gondolkodásáról. Minden régi írás megbolygatása rendszerint kétféleképpen hat reánk: néhány egészen mainak hitt problémáról, vagy annak eredményeiről lerántja az »új«-ság leplet, másodsorban bizonyos történelmi igazságra és ezzel számadásra figyelmeztet. E történelmi igazság az, hogy aránylag azonos problémák és gondok foglalkoztatják az embereket századokon keresztül, csak időnként új köntösben jelennek meg. A számadás pedig azt mutatja meg, amit azóta se hoztunk helyre a hibáktól.

Székelyekről, szászokról, románokról és zsidókról így szól a régi vers:²

*Árokalján lakik mind szász és mind oláh
A szász felül került s a más maradt alá!
Kentelke pediglen -majd csak oláhból áll
Közikbe sem zsidó, sőt még cigány sem száll.*

*A zsidó szeretne odatelepedni,
De az udvar őt nem akarja szenvedni,
Így is pálinkáért viszi gabonáját
Némely Magyarósra: hát ha a zsidóját
Helybe kapná? Bizony, ha jól gondolkodom,
A zsidó nemzetre méltán bosszankodom;
Hogy széjjel keringjen, megvagyon átkozva,
De bezzeg a nép is megvan ostorozva,
Ahová megszállott, véres verejtékit
Kiszívja s szegénység borítja vidékit.
A szászok közt rosszabb az ő becsülete,
Füstös gugyijának nincs olyan kelete.*

*Mert dolgozabb népet a szásznál nem találz
Bár minden nemzetet Erdélyben felszámolász:
Hasonlítom székely nemzethez e pontba,
Egyik sem nyomja le másikat a fontba,
Igaz, hogy a székely tisztább és csinosabb,
De a szász fősvényebb és takarékosabb:*

¹ Árokalyi énekek, azaz: Mélt. Groff B. Bethlen János úr önagysága Nemes Doboka vármegyei Árokalyi jószágá ritkaságainak, szépségeinek és némely történeteinek versekbe foglalt leírása. Kolosváron, 1311. 8-r.

² A közölt szövegeket a XIII., XVIII. és köv. énekekből idéztem.

Még télbe is nem ül hiába jó szívvel,
 Mintsem, hogy heverjen, asszony-munkát mivel,
 S minthogy a nagy fákból építeni szereti,
 Erős emelésben magát úgy megveti,
 Míg erőlködésben a béle megszakadt;
 Mivel a szász (ez az oláhok jegyzése)
 Addig nem jó gazda, míg nincsen sérvése.
 Az oláh kényelmesebb, ritkán szakad meg ő,
 Árt néki mind meleg, mind hideg levegő,
 Ő télbe szereti ülni a pucikba
 És nyárba fekünni künn a jó árnyékba;
 Innen van, hogy fele parlag a határa,
 És szüksége vagyon mindég gabonára;
 Szereti a jó bort meginni, de mivel
 Sok munkába kerül, szőlőt ritkán mivel.

Ilyen némely oláh (becsület a jóknak)
 Ki régen teteit lakta havasoknak,
 Ki félenn állott és magát félre vonta
 Mikor a magyar a hazáért vért onta,
 S mikor a hazáért magát feláldozta,
 Az oláhokat a fátum elé hozta
 S tovább-tovább nagyobb számra nevedetek
 S már az oláh, mely másként is szapora,
 Úgy ellepte Erdélyt, mint a földnek pora;

Be látom az oláh menyecske fenyeget,
 Azért fordítsunk már mi is köpenyeget,
 Adjuk meg, oláhok közt a fejérnépnek,
 Hogy azt jól öltözve, ítélhetjük szépnak,
 S valljuk meg a szászok fehér cselédjéről,
 Hogy kevés kedvesség ragyog személyekről.

Választatott hely a Tyimafyúj kertjibe
 Az hová az oláh templom építtessék,
 Nem volt akkor senki, akinek ne tessék:

Mit gondolnak mit nem? változik az eszek,
 Nem tetszik a templom-hely, olyan hírt veszek,
 Jelentem a grófnak: felel ő nagysága:
 Oláhoknak mindjárt teljék kívánsága,
 Ahol nekik tetszik, oda építtessék
 Templomjok, legszebb hely erre rendeltessék.

Ma a mozik, kávéházak és italok neveit magyarosítjuk. Akkor a lovakét kellett. Az indíték azonban ugyanaz.

Az elnevezésben a gróf szokása ez:
 Hogy idegen nyelven egy lovat sem nevez,
 Nincs istállójában tanácsa Rómának
 És parlamentuma nagy Britanniának,
 Minden ló magyarul igaz nevét kapta:
 Úgy mint Csinos, Szárca, Gyémánt, Szennyes, Lapta,

*Pajkos, Nyalka, Kakas, Rendes, Dali, Bezzeg,
Zúg, Forgó ménlovak, most ezek vagynak meg.*

A maga mentségére:

*Nem öntetett minden ember egyformára;
Aki hát nem ilyen, ne vegye magára;
Én amint érzettem, úgy is írtam rólok,
Tapasztalásomból, nem másunnan szólok.*

Közli: SALAMON SÁNDOR

A NÉMETEK ERDÉLY GAZDASÁGI ÉLETÉBEN

Nagy érdeklődéssel nyúltunk *Jinga Viktornak*, a kolozsvári román kereskedelmi akadémia volt tanárának a nagyszebeni *Transilvania* c. folyóiratba fenti címen közölt tanulmányához.* *Jinga* nemcsak a tudományos, hanem a politikai életben is tekintélyes szerepet játszott, s így a német és román nép együttéléséről való mondanivalói bizonyára érdeklődésre tarthatnak számot. A tanulmány olvasása közben sajnos, kiderült, hogy a cím igényesebb a tartalomnál, mert a szerző meg sem kísérelte a németeknek a bécsi döntés előtti Románia gazdasági fejlődésére gyakorolt hatását felmérni, hanem megelégszik a szászok, s köztük is elsősorban a barcasági szászok gazdasági szerepének és erejének néhol nagyon is felületes vizsgálatával. Igaz, szinte lehetetlen annak a megállapítása, hogy egy ország gazdasági életében mekkora szerepe van egyik vagy másik nemzetiségnek. A szászok élete azonban valóban hálás terepet nyújt ilyenszerű vizsgálódásokra, mert ennek a népnek céltudatos elzárkózása és hagyományos elkülönülési hajlama Erdély-

ben külön felmérhető, öncélú szász gazdasági életet hozott létre. Alig van rá példa, – különösen a liberalizmus korában, – hogy egy nép gazdasági életét ennyire a közösségi élet szolgálatába tudja állítani s abban csupán eszközt lásson arra, hogy anyagi és szellemi önállóságát megőrizze. A szász gazdasági élet szigorúan nemzeti alapon állt akkor is, amikor erre alig volt példa Európában, s a szociális elvet olyan mértékben sikerült megvalósítania, ahogyan azt a liberális szemléletű gazdaság-elmélet a multban el sem tudta képzelni. Évszázadok alatt szerzett gyakorlatosság edzette meg őket erre a közösségi életformára, melyre az elmúlt két évtizedben mi is mint példára hivatkoztunk. Bizonyára ennek a felismerése indította *Jingát* is a kérdés vizsgálatára, s ha nem farkodik a romániai németiség dicséretével, az nem az ezidőszerűtlen szoros német-román kapcsolatokkal, hanem az erdélyi szászok szorgalmának és tehetségének elismerésével magyarázható.

A román uralom – állítja *Jinga* – az erdélyi gazdasági élet számára sokkal kedvezőbb fejlődési lehetőséget biztosított, mint a magyar, s a szinte példátlan fejlődésnek előnyeit a románság és a nemzetiségek – elsősorban a gazdasági életben tevékeny szászság – egyaránt élvezhették. Ezt a mérés megállapítást azonban sem tapasztalataink, sem a felsorolt ada-

* *Victor Jinga: Germania în economia transilvană. Nagyszeben, 1942. Különnyomat a Transilvania 1942. évi 2–3. számából.*

tok nem igazolják. Állítását a szövetségi és hitelélet, az ipar és kereskedelem adataival igyekeznek bizonyítani, s ha vizsgálódása szűk területre is van korlátozva, mégis abban néhány számunkra is érdekes megállapítással és adattal találkozunk. A szövetségi szervezetekről közzétett számai elégtétellel töltenek el. A Romániához csatolt magyar területek 2215 szövetségi tagjának 35 százaléka, a 361.014 főnyi tagtábor 45 százaléka magyar volt, s népességi arányukat messze túlhaladó a németek részesedése is. A szászoknál inkább a hitelszövetkezetek tudtak gyökeret verni, nálunk nagyon erős volt a fogyasztószövetkezeti mozgalom is. A Raiffeisen-jellegű hitelszövetkezetek – népi sajátságokhoz és helyzethez formálva a németországi példát – a középkori együvértartozás szellemét erősítették meg a szászok között s olyan nemzeti jellegű gazdasági szervezetet teremtettek, amely különösen a szászok földbirtokpolitikájának volt legeredményesebb eszköze. Feladatuk hármas volt. Segíteniük kellett a bajbajutott szász embert a talpraállításban. Ha erre már nem volt lehetőség, gondoskodniuk kellett arról, hogy az eladó föld ismét szász kezekbe kerüljön. S végül a szövetségi feladata volt aktív birtokpolitika kezdeményezése is: birtokszerzés és belső telepítés.

A főhatalomváltáskor már csaknem minden szász községben működött szövetségi s az önálló gazdák nagy többsége már szövetségi tag volt, a román uralom tehát alig hozhatott változást a szász szövetségi életben, – amint Jinga megállapítja. Annál nagyobb elégtétellel foglalkozik a bankok fejlődésével, amelyek számára a román uralom – szerinte –, hatalmas fejlődés lehetőségeit teremtette meg. Erről azonban nemcsak a *Revisionsverband* multban kiadott jelentései, de még a szerző által közölt adatok sem győznek meg. A mérlegek nyers számainak összehasonlítása

itt keveset mond, hiszen a valuta értéke egészen más volt 1912-ben, mint 1930-ban. Az egykor 40 milliós saját tőkék 811,3 millió lejre, a 120 millió koronás betétállomány 3,139.8 millió lejre emelkedett ugyan e tizenhét év alatt, de a lej értéke az aranykoronának csak harmincadrésze volt s így tényleges fejlődésről beszélni nem lehet. S a *Revisionsverband* jelentéseinek ismeretében azt is tudjuk, milyen súlyos panasza volt a szász bankszervezetnek, hogy a Román Nemzeti Bank nem egyenlő mértékben biztosítja számukra a viszleszámitolási hiteleket, 1920-ban a szász bankok saját tőkéi 91,1 millió lejt jelentenek, a részükre engedélyezett viszleszámitolási hitel pedig csak 2,3 millió lej. A román bankok viszleszámitolása ugyanakkor messze felülmúlja saját tőkéik összegét. A helyzet csak 1929 után, a lej stabilizációjával kezd javulni, amikor a Nemzeti Bank üzleti politikájában a nacionalista szempontok mellett a kereskedelmi szempontok is érvényesülnek. De még a legkedvezőbb időpontban, 1931-ben sem annyira méltányos a Nemzeti Bank, hogy nagyobb viszleszámitolást biztosítsa a szász bankoknak, mint azok saját tőkéi. Az előbbi összege ebben az évben 578 millió lej, utóbbi viszont 848 millió lej. Hogy mennyire nem egyenlő a mérték, azt egy pár évvel későbbi adat eléggé bizonyítja. A nagyszabeni *Albina* 100 milliós alaptőkével 186 millió viszleszámitolást élvez, a 82 milliós alaptőkéjű *Nagyszabeni Általános Takarékpénztár*, a legnagyobb szász bank, mindössze 32 millió lejt. Igaz, a 40 milliós alaptőkéjű *Kolozsvári Takarékpénztár* – ez a magyar intézet – csak 3 millió 600 ezer lejt.

De a szászok más okból sem voltak bankjaiknak a román uralom alatti szerepével megelégedve. *Félix Liess* könyvében, melyet az erdélyi szász bankokról írt, panaszkol, hogy ezek eredeti hivatásuktól eltértek s azon az úton vannak, hogy

népi szervezetek helyett közönséges üzleti vállalkozásokká válnak, magukévá téve az ország többi bankjainak kamat- és osztalékpolitikáját. A bankok a szász társadalom legszélesebb rétegeinek érdekeivel és életével voltak összefonva s feladatuknak a múltban a népi szolgálatot tekintették, 1918 után viszont ennek a tudata egyre halványul s az általános gazdasági morál súlyyodása következtében egyre távolabb kerülnek régi, nemes célkitűzéseiktől.

Kedvezőbb volt a bankokénál az ipar fejlődése, hiszen Erdély számára, amely nyersanyagokban, tőkében, képzett munkáselemben és üzleti szakértelemben a román Ókirályságnál sokkal gazdagabb volt, a szinte kizárólag agrárius Romániában nagy ipari és kereskedelmi lehetőségek tárultak fel. Ez a szakértelem, tőke, munkáselem és szervezet azonban nem a románok kezében volt – Jinga panaszkodik, hogy ma is kevés a román érdekeltség az iparban – s így a román kormányok egyik legfontosabb megoldandó feladatuknak tekintették, hogy ezt az ipart megfosszák magyar vagy német jellegtől és románná tegyék. Mivel azonban ehhez nem állt rendelkezésükre a szükséges tőke, a kitűzött célt csak erőszakosságig menő állami beavatkozással lehetett elérni. Így indult meg a nacionalizálás jelszavával előbb a kisebbségi, majd általában az erdélyi gazdasági élet ellen az az eredményes hadjárat, melynek célja: az összes gazdasági erőknél Bukarestben való összpontosítása. Az erdélyi jellegű román nemzeti párt és a liberális párt között kiélesedő harcnak részben gazdasági rugói voltak: védekezés az ellen, hogy Erdély összes gazdasági javai a liberális párt tagjainak vagy intézményeinek birtokába kerüljenek.

A Jinga által közölt adatokból arra kell következtetnünk, hogy ez a nacionalizálási folyamat nem járt teljes sikerrel. 1938-ban megvizs-

gálja 441 erdélyi részvénytársaság igazgatóságának, felügyelőbizottságának és cégvezetőinek – 3854 személynek – nemzetiségi összetételét. A románok száma mindössze 1079, a tényleges kereskedelmi vezetést végző 391 cégvezető között pedig csak 56. A románok számára valamivel kedvezőbbek ennél azok az adatok, amelyek a Romániához került magyar területek összes egyéni cégeinek nemzeti megoszlását mutatják. A 68.913 cég közül románnak volt tekinthető 23.631, egyéb nemzetiségnek 27.587, zsidónak 17.695. Az egész terület gazdasági életére vonatkozó nemzetiségi adata azonban nem sok van a szerzőnek, figyelemreméltóak azonban a Brassó helyzetét bemutató számok. A város lakosságában az 1941. évi népszámlálás még mindig 27.600 magyart talál, igaz, a románok száma 47.600-ra emelkedett, a szászok lélekszáma pedig 17.500. A város kereskedőinek és iparosainak nemzetiségi megoszlását Jinga az alábbiakban adja:

	1916	1937
	<i>kereskedő</i>	
magyar	73	453
román	77	424
szász	307	535
zsidó	86	276
	<i>iparos</i>	
magyar	362	661
román	180	185
szász	405	587
zsidó	58	72

A román iparosok száma tehát, az állam támogatása ellenére sem emelkedett, s a szerzőnket is megfontolásra készíti.

A brassói székhellyel bíró részvénytársaságok tőkéjében a szászoké a döntő túlsúly 65.7%-os részesedéssel, a magyarok tőkearánya csupán 8.1%, a románoké 6.3%. S mégis Brassó nagyipara ma túlnyomóan románnak mondható, mert számos, többnyire állami jellegű s

bukaresti székhellyel bíró vállalat létesített Brassóban gyártelepet. Szerzőnk sajnálkozik ugyan azon, hogy a helyi román kezdeményezések vállalkozási kedv, tőke és hagyományok hiányában nagyon szerények, mégis nem kis elégtétellel szögezi le, hogy Brassó nagyipara a román uralom következtében mérhetetlen fellendülésnek indult, s ez

a város ma a román termelő munkának, kitartásnak és szorgalomnak valóságos példaképét nyújtja.

De nemcsak Brassó esetében, hanem Erdélyre vonatkoztatva is nagy súlyt helyez annak megvilágítására, hogy az elszakítás két évtizede mekkora hatással volt a nagyipar fejlődésére. Ennek a fejlődésnek adatait alábbiakban adja:

	Ipartelepek száma	Befektetett tőke (1000 lej)	Alkalmazott energia (HP)	Munkáslétszám	Termelés értéke (1000 lei)
1919	1,161	1,048	182,000	81,539	4,447
1939	1,760	26,948	333,894	154,921	33,559

Természetesen ami a befektetett tőkét és a termelés értékét illeti, ezek az adatok semmit nem mondanak, hiszen más volt a pénz értéke 1919-ben, mint 1939-ben. A vállalatok száma azonban 52%-kal, a felhasznált lóerő 84%-kal, a munkáslétszám pedig 90%-kal emelkedett húsz év alatt. Kétségtelen, hogy a román gyáripár különösen az utolsó években jelentősen fejlődött, igen nagy mértékben volt foglalkoztatva – s ennek a gyáripárnak közel fele a megszállt magyar területre jutott. Ezek az adatok azonban akkor válnak igazán értékesekké, ha összehasonlítjuk őket a magyar gyáripárnak ugyanerre a két évtizedre vonatkozó adataival.

A trianoni Magyarországon az első években – s ez egészen természetes – úgyszólván stagnált a nagyipar, s az 1921-es adatok a szűkreszabott ország vergődését mutatják. A pénzügyi szanálás után azonban hatalmas fejlődésnek indult a magyar ipar, s ma az országban jóval több ipari üzem van, mint volt 1913-ban, s természetesen jóval nagyobb kapacitás, lóerőszám mellett sokkal több munkást is foglalkoztatnak. A munkabérek összege pedig az 1921-es béreknek csaknem tízszeresére emelkedett. Az alábbi összehasonlítás élénken mutatja iparunk fejlődését ugyanabban az időszakban, amelyre Jinga adatai is vonatkoznak:

	Ipartelepek száma	Munkáslétszám	Termelés értéke (P)	Alkalmazott energia (HP)
1921	2,124	152,591	979,388	825,795
1939	4,334	341,636	3,767,605	1,171,971

Magyarországon tehát a gyárak száma 104%-kal, a munkáslétszám 124%-kal, a lóerő 42%-kal emelkedett tizennyolc év alatt. Ha ezeket az adatokat Jinga erdélyi adataival összehasonlítjuk, természetesen egészen más megállapításokra fogunk jutni, mint ahogy ő jutott. Mert ha azt a kérdést nem is vetjük fel, milyen mértékben fejlődött Erdély iparához viszonyítva az Ókirályság ipara, s mennyi hasznot húztak a fejlődésből a kisebbségek, akkor is

beszédes bizonyítékát kapjuk annak, hogy a magyar ipar a vizsgált időszakban nagyobbarányú fejlődésen ment át, mint Erdély ipara, s így ez utóbbi minden látszólagos fejlődés mellett is kedvezőtlenebb körülmények közé került Romániában, mint ha Magyarországhoz tartozott volna. A trianoni Magyarországon európai színvonalú ipar támadt két évtized alatt s ma útban vagyunk a nyugati értelemben vett iparosodás felé. Jinga ada-

tai számunkra nem egy hatalmas fejlődés bizonyítékait nyújtják, hanem arról győznek meg, mit veszítettünk az ipari fejlődésben is az elszakítás következtében.

Jinga céljául annak a bizonyítását tűzte ki, hogy Romániában a németiség gazdasági felemelkedésének semmi nem állta útját, sőt ennek feltételei kedvezőbbek voltak, mint Magyarországon. A fejlődés adatait is – érthetően – ebből a szempontból csoportosítja s nem vesz tudomást azokról az állami és társadalmi tendenciákról, amelyek ennek a felemelkedésnek akarták több-kevesebb sikerrel útját állani. Lehet, hogy az uralomváltozás első idejében kedvező lehetőségek kínálkoztak, de ezek részben elmúltak, részben veszendőbe mentek. Új és nehéz helyzetbe kerültek a szászok is, s azok az eszközök, amelyek régebben a kisebbségi életharcban hatásosok voltak, lassan kicsorbultak vagy kettétörték. 1937-ben gazdasági tanácsuk határozati javaslatot fogad el, mely így szól: „A gyűlés felszólította legfőbb politikai testületünket, hogy a legkeményebb ellenállást tanúsítsa a nekünk még megmaradt életlehetőségek területeire tervezett állami beavatkozás ellen, mert ebben az esetben már dolgozó népünk legszélesebb rétegeiről van szó, akiket nem szabad egyszerűen az utcára dobni és kenyértelenné tenni. Ebben a kérdésben nincs semmiféle meghátrálás és megalkuvás, mert az ilyen magatartás népünk halálát jelentené.” Határozott, kemény, félreérthetetlen szavak ezek, s olvasásuk még jobban meggyőz arról, hogy Jinga nagyon is egyoldalúan ítéli meg a romániai szászok helyzetét. Könyvét mégsem fogadjuk ellenérzéssel, mert törekvést látunk benne arra, hogy az Erdélyben élő nemzetek érdekeit és törekvéseit, s a románáshoz való viszonyukat komoly román tényezők is tudományos vizsgálat tárgyává tegyék.

Vita Sándor

MAGYARORSZÁG A DUNA TÉRSÉGÉBEN

Az európai új nacionalizmusok térhódítása óta, s különösen a második világháborúval járó önellátásos gazdasági berendezkedés következtében az európai vezető hatalmak részéről az eddiginél sokkal nagyobb mértékű érdeklődés nyilvánul meg Délkelet-Európa iránt. A politikai és gazdasági tér fogalmának hangsúlyozottsága s a totális háború kifejlése és az európai politikai helyzetre gyakorolt hatása nyomán a délkelet-európai, pontosabban a dunai térség vált e földrész legfontosabb területévé. Jelentőségét azonban nemcsak a benne rejlő politikai, gazdasági és katonai előnyök, adottságok és lehetőségek szabják meg. Legalább ily mértékben figyelemreméltó a vezető hatalmak szemében az a számos, bonyolult probléma, amely e térségben a kiegyensúlyozatlan népesedési, nemzetiségi, vallási, művelődési és gazdasági viszonyok következtében rendkívül nagy feszítő erővel jelentkezik.

Az új olasz impérium, főként azonban a nemzeti szocialista harmadik birodalom érthető módon, valóságos szenvedéllyel vetette rá magát a dunai térség problémáinak tanulmányozására. A német intézményes és magánkutató napjainkig e kérdésnek szinte beláthatatlan kiterjedésű irodalmát teremtette meg. Nem csodálatos, ha ebben a sokféle ágazó, különféle szempontú irodalomban néha akaratlanul is tárgyi tévedések és ezek alapján felületesnek tetsző véleménynyilvánítások fordulnak elő. Kézenfekvő, hogy a magyarságnak, mint a dunai térség legrégebb, állandó államalkotó nemzetének, szintén hallatnia kell szavát, nemcsak tárgyilag, de saját népi és nemzeti érdekei tisztázására és védelmében is.

Ennek a magyar, de egyben európai gondolatnak szolgálatában áll a *Gál István* kitűnő szerkesztésében

megjelent új kiadvány,* a Magyar Könyvtár című németnyelvű sorozat első kötete.

Tizennégy cikkirő magyar szempontból boncolgatja ebben a kötetben Magyarország és a magyarság helyzetét, szerepét, eddigi és jövőbeni alkotó munkáját a Duna térségében. A műhöz *Magyarország és Európa* címen *Kállay Miklós* miniszterelnök írt előszót. *Jánossy Dénes* a magyar életéről ír széles történeti alapvetéssel és világosan kimutatva az ezeréves magyar állam- és művelődésalkotás különféle összetevőit. *László Gyula* a *Dunamedence euráziai kereskedelmi útjait* ismerteti a népvándorlás korától (L. Hitel VII. 1942. 8. sz.). *Ujpétery Elemér* a *Duna-balkáni tér geopolitikáját* ismerteti. *Suhay Imre* a *Duna stratégiai jelentőségéről*, *Wulff Olaf* *Magyarországnak a dunai forgalomban való szerepéről* ír, előre vázolja a háború utáni sürgős teendőket. *A német víziúthálózat és a magyar gazdaság összefüggéseit* *Rohringer Sándor* tárgya fel. *Borotvás-Nagy Sándor* *Egy keleteurópai csatornarendszer magyar terve* címen a 18. század második felében élt nagy magyar közgazdának, *Berzeviczy Györgynek* ma is időszzerű terveit ismerteti. *Álgyay Pál* *A magyar közlekedésügy az új Európában* címen, *Szurovy Géza* *Budapest, a magyar tengeri kikötő*, *Ruisz Rudolf* *Magyarország – Délkeleturópa rendező-pályaudvara*, *Keresztes Károly* *Budapest az euráziai légi forgalomban*, *vitész Surányi-Unger Tivadar* *Magyarország délkeleti gazdasági értéke* címen írtak tanulmányokat. Igen gondolatébresztő a szakcikkek mellett *Ziegler Vilmosnak* általános érdekű tanulmánya *a dunai térség fejlődési keresztmetszeteiről*, valamint *Siposs Sándornak* *Életter és a magyar állameszme* című cikke.

Szabó István

* Ungarn im Donauraum, Danubia Budapest-Leipzig.

VÉRBAJMEGBETEGEDÉSEK A SZÉKELYFÖLDÖN

A jól megfontolt nemzetpolitikai érdek érvényesül abban a törekvésben, amely a székelység népi energiáinak felfokozását tűzte ki célul. A székelységnek jóvátételt kell kapnia a legutóbbi két rosszemlékű évtizedért, valamint elmúlt századok mulasztásaiért. De távlat nélküli, tehát hibás volna az a gazdasági és kultúrpolitika, amely a Székelyföldön csak jóvátételben nyilvánulna meg. A végső cél: a székelység biológiai adottságainak a maximumra való fokozása.

Ma már tudjuk, hogy a nemzetmentés, a jövőépítés elsőrendű feltetele a tárgyi adottságok pontos számbavétele, osztályozása és nyilvántartása. Felismertük annak szükségességét, hogy a honos magyarságnak be kell fejeznie a honfoglalás nagy művét, számbeli-gyarapodnia kell és a gazdasági, kulturális, valamint egészségügyi vonatkozású intézkedéseknek ezt elő kell segíteniök.

Nem véletlenül említettük az egészségügyi kérdést. Senkisé vonhatja kétségbe, hogy a magyarság közepdunamedencei térhódítását sorsdöntő mértékben befolyásolja az: milyen népességének egészségügyi állapota? A nemzet értéke a nemzetet alkotó egyének egészségügyi értékétől is függ, mert az egészségügyi állapotok döntő kihatásuak a fajszaporulatra. Ha tehát a székely terjeszkedésről beszélünk, feltétlenül meg kell vizsgálnunk a székely vidékek lakóinak egészségügyi állapotát.

A továbbiakban a számok könyörtelen világosságánál megvizsgáljuk a fajszaporulat szempontjából legveszedelmesebb népbetegségek, a vérbajnak székelyföldi elterjedtségét.

*

Az 1940. évi VI. t. c., illetve annak 888/1940 B. M. számú végrehajtási utasítása kötelezően előírta a nemibeteg-gondozó intézetek meg-

szervezését és felállítását. A törvényhozó éppen azért tartotta szükségesnek e törvénycikk életbe léptetését, mert felismerte, mennyire fontos a jövő társadalom szempontjából a nemzettest egészségének megóvása. A törvény az egyén cselekvési szabadságának korlátozása árán is előírta a fertőzés továbbterjedésének megakadályozását. A házasság előtti kötelező orvosi vizsgálat bevezetésével, valamint a nemibetegség terén az orvosi titoktartás kötelezettségének felfüggesztésével közegészségügyi igazgatásunk hatalmas lépéssel jutott közelebb a végső célhoz az eugénika irányába.

Erdélyben a román megszállás idején a nemibetegségek elleni küzdelem intézményes formája szinte teljesen ismeretlen volt, jobbára csak néhány jóérzésű és praxisában valóban hivatást látó orvos lelkiismeretességére volt bízva, központi irányítás nélkül. A magyar Szent Koronához visszacsatolt városok közül ötben volt ugyan olyan intézmény, amelyet sok jóakarattal nemibeteg gondozónak lehetett volna nevezni, ezeket azonban a korszerű követelményeknek megfelelően át-, illetve újjá kellett szervezni, azokon a vidékeken pedig, ahol nem működtek, felállításuk halaszthatatlan volt.

A nemibeteg gondozás terén a megszállás ideje alatt különösen siralmas állapotban volt a Székelyföld. A hivatalos szervek teljesen elhanyagolták a Székelyföldön a népbetegségek elleni küzdelmet. Csak most, amikor már elkészültek az első hivatalos kimutatások a Székelyföld egészségügyi viszonyairól, tárul föl szemünk előtt egész döbbenetes sivárságában a mult pusztítása ezen a téren is és megboradunk még pusztá gondolatától is annak, mi lett volna néhány nemzedéken keresztül a testileg, lelkileg erős, életrevaló székely fajtából, ha kétévtizedes közállapotai meg nem változnak.

A vérhaj elterjedtségének megállítására országos viszonylatban nem állnak rendelkezésünkre számszerű, pontos adatok, hiszen ehhez meg kellene vizsgálni az ország összes lakóit. A házasság előtti kötelező orvosi vizsgálat bevezetésével ugyan a törvényhozó azt kívánja elérni, hogy fokozatosan az ország egész népessége átmenjen egy szűrővizsgálaton, de a jelenlegi vizsgálatok természetéből következik, hogy a vérhaj elterjedtségére nézve abszolút számokat nem kaphatunk, legfeljebb csak következtethetünk rá. A törvény ugyanis nem mondja ki kötelezően minden házasulandó egyén véreinek megvizsgálását, hanem e vizsgálat megejtését a hatósági orvos elbírálására bízta. Most már a hatósági orvos vagy a beteg bevallása alapján, vagy pedig annak a szervezeteiben észlelt betegség-tünetek miatt határozza el a vérvizsgálatot. Természetesen az felelne meg a törvényhozó intencióinak legjobban, ha minden egyéb szempont félretéve, az orvos minden egyes esetben vért venne a házasulandótól és azt megvizsgálná, illetve a vizsgálatra intézményesített Országos Közegészségügyi Intézet állomásaihoz beküldené. Persze, hogy ez megtörténhessék, a közvélemény általános megváltozására volna szükség a vérvizsgálatra vonatkozólag.

A négy székely vármegyében a vérhaj és általában a fertőző betegségek elleni küzdelmet az Országos Közegészségügyi Intézet Marosvásárhelyen működő állomása irányítja. Az 1942. évben az állomás összesen 26.050 véranagyot vizsgált meg, ebből 1981 (7.6%) volt pozitív. Ezzel szemben a trianoni ország területén lévő állomások hasonló adataiból az derül ki, hogy a megvizsgált véranagyoknak általában 3–4 százaléka pozitív. Mivel pedig a Székelyföldön az elmúlt éven főleg szűrővizsgálatok voltak, nem úgy mint a trianoni ország állomásain, ahol nagyrészt inkább

csak a gyanus egyének vérént vizsgálták meg, szomorúan, de joggal következtethetünk arra, hogy a vérhaj-megbetegedések a székely vidékeken sokkal jobban el vannak terjedve, mint másutt.

A dr. Kovács Elek vezetése alatt álló marosvásárhelyi állomáson vég-

zett terhességi vérvizsgálatok, valamint a házasulandók vérének vizsgálatából is az derül ki, hogy a székelyföldi vérhajmegbetegedések másfél-két százalékkal nagyobbak, mint az országos átlag. Ime az állomás elmúlt évi terhességi vizsgálatainak kimutatása:

Törvényhatóság	vizsgálatok száma	+	%	-	%
		(pozitív)		(negatív)	
Csík vármegye	816	41	5.0	775	95.0
Háromszék vármegye	486	27	5.6	459	94.4
Marostorda vármegye	352	22	6.3	330	93.7
Marosvásárhely thj.	1260	59	4.7	1201	95.3
Udvarhely vármegye	761	26	3.4	735	96.6
Összesen:	3675	175	4.8	3500	95.2

Már ebből a fenti kimutatásból is világosan kitűnik, hogy Marosvásárhelyen általában sokkal több terhes asszony vérént vizsgálják meg, mint a székely megyékben. Ez nem akar kifogás lenni a székely megyék hatósági orvosainak működése ellen, de tény, hogy ha a törvény szellemében akarunk eljárni, még azoknak vérént is meg kell vizsgálni, akik egyébként nem látsza-

nak gyanusaknak. Örvedetes, hogy az anyaszékről származó véranyagok pozitív eseteinek százaléka az országos átlagnak megfelelő, ugyanakkor elszomorító, hogy a fajsziporulat szempontjából országos viszonylatban első vármegyében, Csíkban igen nagy a vérhajosok száma. Ez egyébként kitűnik a házasulandók vérvizsgálatára vonatkozó alábbi kimutatásokból is.

Házasság előtti vérvizsgálatok eredménye férfiaknál:

Törvényhatóság	vizsgálatok száma	+	%	-	%
		(pozitív)		(negatív)	
Csík vármegye	837	51	6.1	786	93.9
Háromszék vármegye	643	28	4.4	615	95.6
Marostorda vármegye	353	8	2.3	345	97.7
Marosvásárhely thj.	188	5	2.7	183	97.3
Udvarhely vármegye	684	27	4.0	657	96.0
Összesen:	2705	119	4.4	2586	95.6

Házasság előtti vérvizsgálatok eredménye nőknél:

Törvényhatóság	vizsgálatok száma	+	%	-	%
		(pozitív)		(negatív)	
Csík vármegye	753	54	7.2	699	92.8
Háromszék vármegye	687	46	6.7	641	93.3
Marostorda vármegye	420	18	4.3	402	95.7
Marosvásárhely thj.	57	2	4.5	55	95.5
Udvarhely vármegye	690	26	3.8	664	96.2
Összesen:	2607	146	5.6	2461	94.4

Férfi és nő összesen:

Törvényhatóság	vizsgálatok száma	+	%	-	%
		(pozitív)		(negatív)	
Csík vármegye	1590	105	6.6	1485	93.4
Háromszék vármegye	1330	74	5.6	1256	94.4
Marostorda vármegye	773	26	3.4	747	96.6
Marosvásárhely thj.	245	7	2.9	238	97.1
Udvarhely vármegye	1374	53	4.9	1321	95.1
Összesen:	5312	265	5.0	5047	95.0

Kísérjük meg kiértékelni a fenti számokat. Rámutatunk már arra, hogy a törvény az orvos belátására bízta a házasságkötéshez szükséges bizonyítvány kiadása előtt a házasulandó vérének megvizsgálását. Vannak orvosok, akik minden esetben vesznek vért és megvizsgálják, illetve megvizsgáltatják azt, mások viszont ezt nem teszik. A megvizsgált véranyag százalékban kifejezett pozitív számarányából éppen azért, mivel a vizsgálatok általában szűrőjellegűek, azaz nemcsak a gyanús véranyagok kerülnek vizsgálatra, következtetni lehet arra, hogy a Székelyföld népességének 5 százaléka valóban a vérbaj betegségében szenved. Mit jelent ez számokban kifejezve?

A Székelyföld lakossága körülbelül 740 ezer ember. Az ötszázalékos megbetegedéseket véve alapul, majdnem 40 ezerre becsülhető a székelyföldi vérbajosok száma. Hogy ez népesedési szempontból mit jelent, annak illusztrálására elég tudni azt, hogy a vérbajban szenvedő megfertőzi élettársát is, gyermekük nem születik, vagy ha számos elvetélés után születik is egy, és az fel is nő s nem hal meg csecsemőkorában, akkor sem lesz teljes értékű tagja a társadalomnak.

Mi a teendő? Ez a kérdés foglalkoztatja mostanában a székelyföldi egészségügyi szerveket. És joggal. Elvégre, ha a székelység öntudatos vezetői nem mondanak le annak a szerepnek betöltéséről, amely a

nemzeti élet megújításában a székelysége vár, nemcsak a gazdasági és kulturális megerősödést kell sürgetniök, hanem aggódó szeretettel kell gondoskodniok arról, hogy a székelység terjeszkedését minden úton-módon biztosítsák. Legelsősorban a felvilágosítás fegyverével kell felvenni a harcot a pusztító kór ellen, hogy annak továbbterjedését megakadályozzuk, ugyanakkor pedig egyúttal a szükséges gyógykezelést is lehetővé kell tennünk. A továbbiakban azután gondoskodni kell arról, hogy a vérvizsgálatot mennél szélesebb körben lehessen bevezetni. Természetesen az volna a legcélravezetőbb megoldás, ha általános szűrővizsgálatnak lehetne alávetni a négy székely vármegye egész lakosságát. Ennek azonban leküzdhetetlen akadályai vannak. Nem áll rendelkezésre ugyanis megfelelő vizsgáló személyzet, sőt a vizsgálatához szükséges anyag sem. Ahhoz, hogy 740 ezer ember vérét egy év alatt meg lehessen vizsgálni, naponta két ezer vizsgálatot kellene elvégezni.

Ebből világosan kitűnik, hogy hosszú évek tervszerű munkájára van mulhatalanul szükség s ebben a munkában össze kell fogniok a lelkeseknek és orvosoknak. Nem elegendő szomorúan megállapítani a tényeket, aztán napirendre térni felettük, a kollektív életszemlélet feltétlenül megköveteli, hogy mindnyájan felelősséget érezzünk egymás iránt s felelősségérzetünk tettekben is megnyilatkozzék.

Jakab Antal